

amely a szerzetesi krónikást minden betűvetésében mozgatja. Ellenben a lépten-nyomon kiütköző nemzeti, illetőleg faji öntudat és büszkeség, a határozott politikai pártállás és ettől irányított önálló ítélet, a dinasztianak s különösen az élő uralkodó ágának magasztalása, az események személyi és politikai okainak a fürkészésére való hajlam egytől-egyig az udvari légkörben élő gesta-íróra vallanak. Műve dinasztikus érdekű hőstörténet, az elbeszélés középpontjában a mindenkori uralkodóval. Lelkesedéssel ír a nemzet erejét bizonyító hőstettekről. Eszménye mégsem a honfoglalás és kalandozások vitéz harcosa, nem az államalapító István, nem a bölcsen uralkodó Béla; az ő eszménye László, de nem a hős lovag, hanem a XI. századi keresztény renaissance szellemének megfelelően a „kegyes király“, kinek sugalló hatására lett a magyar nép tömegeinél a kereszténység többé-kevésbbé kényszerű formaságból önkéntelen érzelmi készséggé. Az ősi pogány-magyar és a nyugati keresztény eszmék összeforrásából sarjadzott keresztény-magyar műveltség legelső érett gyümölcsei közül való az 1091. táján kelt *Gesta Ungarorum*. Szerzője valószínűleg Szent László udvarához tartozó és a Ják-nemzetséghez közelálló, franciás műveltségű magyar pap volt, talán maga a Ják-nembeli *Koppány* püspök, korábban Szent László udvari káplánja. *Pais Dezső*.

Berzeviczy-Emlékkönyv. Egy nevezetes fordulóhoz ért, magasra ívelő pálya megbecsülését jelenti az a szép kötet, melyet egyik vidéki főiskolánk vezetősége a M. T. Akadémia és Kisfaludy-Társaság érdekes elnökének írói jubileuma emlékéül tett közzé. Az ellenséges megszállás folytán Miskolcon működő eperjesi jogakadémia ünnepi módon egykori tanárát, Berzeviczy Albertet, kinek sikerben gazdag életútján éppen akadémiai tanársága jelzi az első fontosabb állomást. A Bruckner Győzöttől szerkesztett, kiállításában is izlésre valló mű terjedelmes jogi, történelmi és társadalomtudományi értékek alakjában mutatja be a főiskola volt (Eötvényi Olivér,

Erekly István, Horváth Ödön, Moór Gyula, Réz Mihály) és jelenlegi tanárainak (Bruckner Győző, Hacker Ervin, Henzelmann Aladár, Schneller Károly, Szontagh Vilmos, Sztehlo Zoltán, Zsedényi Béla, Putnoki Béla) egyévi kulturmunkáját. Az érdekes tárgyú s feldolgozásukban komoly elmélyedésről tanuskodó munkák közül szinte egész kötetted szélesedik ki a szerkesztőé a Thököly-család késmárki magán földesuraságáról, mely még a tárggyal kapcsolatos mondatokre is kiterjeszkedik; továbbá Schneller Károlyé Magyarország városi és vidéki népességéről, mely 1918-ban a M. T. Akadémiától jutalomban részesült. A testes kötet befejező részében a jogakadémia 1924—25. évi Almanachjának függelékeként Radványi Sándornak a párbajról írt pályanyertes dolgozata olvasható. Az ünnepi gondolat jegyében fogant Emlékkönyv egészében értékes bizonyosága annak, hogy a nagy hírű főiskola multjához illő kegyelettel ápolja nemes hagyományait. *A. B.*

A varázshegy. A német „Bildungsroman“-ok, az „Agathon“-ok, a „Wilhelm Meister“-ek, a „Hyperion“-ok és a „Zöld Henrik“-ek sorához kell hozzáírunk Thomas Mann-nak most magyarul is (Turóczy József és Révay József fordításában) megjelent munkáját. Ez a tipikusan német műfaj, mely koronként öneszméltre ébreszti a németiséget s vele tán egész Európát is, ismét egy jellegzetes képviselővel gazdagodott. A „Buddenbrooks“ szerzője, kit a magyar közönség is jól ismer, mindig a németiség életét élte, regényei és tanulmányai a német problematikusság megjelenítői s ez a munkája is azt a célt tűzte ki maga elé, hogy fajtája nyílt kérdésekkel teletűzdelt lelkét világítsa meg.

A „fejlődésregény“-ek mind meg-egyeznek egymással abban, hogy a történeti, a cselekvényi váz a lehető legegyszerűbb. Csak annyi van belőle, amennyi a mondanivaló hordozásához feltétlenül szükséges, nincs rajta semmi érdekesség-hangsúly, nem éli a regény egyedülvaló életét, semmi más ez, csak tompa színű staffage, támpont a mi elképzelésünk számára. „A varázshegy“-ben is a legvégső lehetőség el van vékonnyítva ez a történet-esontváz. Egy

hamburgi fiatalember, Hans Castorp, meglátogatja beteg unokafivérét egy davosi szanatóriumban. Csak három hétig akar maradni, mert várja a munka, a hivatás. De ott marad abban a nemzetközi szanatóriumban, nem tudja beteg-e, egészséges-e, ott kéne élnie, úgy érzi és már nem tudja újra visszatérni abba a környezetbe, melyben eddig élt. Varázs alá került, egy eddig meg nem látott és mélyebb értelmű élet karjaiba s nincs ereje, hogy kivonja magát. Múlnak az évek, már a hetedik esztendő pereg le szinte észrevétlenül, de ekkor a megszokás tompultságába lecsap a villám, kitör a háború s a szanatórium lakói elszélednek. Castorp a harctérre megy s az író egy rohamtámadás közben veszt tőle búcsút.

Ennyi a szigorúan vett történet, ennyi két szinte eljlesztő terjedelmű kötet tartalma. Csak ennyi, mert magának a történetnek semmi fontossága nincsen. Nincs ebben a történetben semmi érdekes vagy izgató mozzanat, nincs bonyodalom, nincs semmi olyan, ami rá volna húzható a regény műfaji kategóriáira, és pedig nincs azért, mert nem ez a történet, a regény. Hans Castorp sem főhős, kinek sorsváltozásaira fel kellene figyelniünk, egészen jelentéktelen ember, szellemi batyuja nem több az átlagosan művelt fiatal ember intelligenciájánál. Kispolgár, egy kicsit humanista, egy kevésbé költő is, tanítóinak jó tanítványa, s becsületos munkájával segített volna nagygyatenni nemzetét, ha nem kerül a síkság fölé, egy egészen irreális környezetbe, a davosi szanatórium lakói közé. Itt azonban nem marad meg benne semmi sem a sík föld realitásaiból, csak német fogékonysága és ebbe a fogékonyságba hull bele mindaz a benyomás, tapasztalat és újszerű életlátás, amellyel ez az idegen környezet ellátja.

Itt lép be Thomas Mann munkájának valódi mondanivalója. Ez a mondanivaló pedig a lehető legösszetettebb, mert az egész élet keresztmetszetét akarja megmutatni. Az a heverőszék, amelyen Hans Castorp hét esztendőjének nagy részét eltölti, többet jelent számára, mint egy teljes élet odalenn a sík földön, a munkás hétköznapi, mert itt eszmél rá saját és egész fajtajának létkérdéseire. Elmélkedni kezd homályos és bonyolult komplexumokon, mint

aminó a forma és szabadság, szellem és erő. idő és örökkévalóság, innen messziről veszi vizsgálat alá fajtáját, lesz belőle a „gondok gyermeke” s szeme előtt most már állandóan ott lebeg a legnagyobb egyéni probléma, az organikus élet legmagasabb rendű, homo dei-nek nevezett határozatlan keretű formája. Lassanként egyéni lelkisége feloldódik, már nem is a saját életét éli, az író néha nem is nevezi nevén, neve gyakran semmi más, csak a „fényt kereső fiatalság”, mely ebbe a szimbólumokkal telt levegőben látni tanult meg.

De a fény messze van s a „gondok gyermeké”-nek szemét sok minden elhomályosítja. A „kísérletező fiatalság” (ez megint Th. Mann egyik kedves kifejezése) maga is kísérlet és kísértés középpontja. Egymással diametris elentétben álló eszmék próbálnak feleletet adni az ő nagy kérdéseire, azzal a néha rejtett, néha kimondott céllal, hogy lelkét a maguk számára meghódítsák. Th. Mann reveláló ereje, lelkiismeretessége, elemző és összefogó szemlélete itt mutatkozik a legjobban. Abban az elvont környezetben, melyben Castorp él, hol az állandó Most, szinte az örökkévaló bergsoni tartam uralkodik, érte harcol két ember, kik valójában nem is emberek, hanem világnézet-absztrakciók, hogy a saját lelki tartalmukat beleöntsék a „tanulóifjúság” fogékony és kereső szellemébe. Settembrini az egyik. Naphta a másik berágógus, ők ketten képviselői mindannak az ellentét-halmaznak, melyek kínzó kérdéseként nehezdednek a ma gondolkodó emberére. Meg sem lehet kísérelni mindannak a felsorolását, ami hosszú és alaposan átgondolt diszkussziók formájában a regény igazi tartalmát adja. De talán nem is maguk azok a kérdések fontosak, melyek itt epizódyszerűen előkerülnek, hanem az így teremtetett eszmei levegő, mely kábít és fojtogat. Settembrini és Naphta vitaközlésében nincs középser, nincs kompromisszum, minden az élére van állítva s az, akiért ez a zürzavaros küzdelem folyik, végül is nem tudja, hol az Isten és hol az ördög, hol az élet és hol a halál.

Mi az eredménye ennek a „hermetikus pedagógiá”-nak — így nevezi Th. Mann azt az állandó formálást mely hőisére irányul — magára az egyénre nézve? Kielégíteni nem tu-

dott, döntést nem adott egyik oldal sem és maga az író sem tartja feladatának, hogy az egyik, vagy a másik eszmevilág propagátorának csapjon fel. Castorp sem lesz szolgálja egyiknek sem. Mi hát az eredmény akkor? Egy nagy ébredés. Éppen az egyén tud sokszor ráébredni arra, hogy az igazság mindezek fölött az ellentétek fölött van s ezzel szemben tanácstalanul áll minden doktrína és ez: a szeretet abszolútuma. Az ember ezáltal lesz az ellentétek ura, hiszen az ellentétek csak az ember által vannak, csak esetlegességek és épp ezért meg lehet találni azt a pontot, honnan fölébe tud lendülni az elvek és eszmék fanatikus zűrzavarának. Hans Castorp eljut idáig, sejtelmeseen és ösztönszerűen felfakad benne a szeretet ábrándja s akkor, mikor ezredével rohamra indul, tudjuk, hogy ez a felébredt szellem még akkor sem veszt el, ha testi hordozója a holtak közt marad is. Az egyén lelke az ellentétek között fokozódott az abszolútum felé, a „nevelés“ befejeződött, mert olyan diszpozíciókat tudott teremteni, melyekbe lehet ágyazni egy új világ alapkövét.

Mondtuk azonban, hogy Castorp nem csak a maga életét éli. Th. Mann az egész háborúelőtti és a mai fiatalságot beletesteseztette főhőse egyéni vonásokban annyira elmosódott alakjába. Castorp önmaga számára már látni véli a kifelé vezető utat, egyéni „nevelés“ e elérte a célt, de ezt az utat kell végigjárnia a németiségnek és az egész mai generációnak is. Miért? Egyik „nevelő“-je azt mondja Castorpnak: „Döntéseket kell hozni, — Európa boldogságára és jövőjére nézve végtelen fontos-ságú döntéseket és az ön hazájának a feladata lesz ez, az ő lelkében kell ezeknek kiérlelődniök. Kelet és nyugat határán választania kell majd, végérvényesen és öntudatosan döntenie kell a két szféra között, amelyek a lényért viaskodnak. Ön fiatal önnek része lesz ebben a döntésben, ön arra van hivatva, hogy befolyásolja ezt a döntést. Éppen azért áldjuk a sorsot, hogy erre a szörnyű tájékra vetette önt s egyúttal megadta nekem az alkalmat, hogy nem éppen gyakorlatlan, nem egészen bágyadt szavammal befolyásoljam az ön fogékony fiatalságát és megéreztessem vele azt a felelősséget, amelyet ő, — amelyet az ön hazája, a ci-

vilázció színe előtt hordoz“. Európa megváltása egyetlen nemzet kulturális erőfeszítése által — ennél hatalmasabb és felsőbbrendű feladatot egy nép sem tűzhet maga elé. Ez a német feladat- és felelősségérzet, az egész német nemzet „praecceptor Europae“ voltának tudata Th. Mann irodalmi munkásságának vezető eszméje. A mai német szépirodalomban ő az egyetlen — tán Fritz von Uruh állítható némely tekintetben melléje —, ki a legtisztábban látja a német civilizáció s vele a német irodalom méltóságát és ebből a méltóságból fakadó nagy feladatokat. Hisz az irodalom egyetemesen tisztító, megszentelő hatásában; számára az irodalom az emberi szellem legnemesebb megjelenési formája, ez irtja ki az embereket és nemzeteket elválasztó szenvedélyeket a megismerés, a szó, a beszéd megváltó ereje által, ez a megértés, a megbocsátás és a szeretet útja. Életének programja valósul meg „A varázshegy“-ben, mert itt találta meg kifejezni valója számára nemcsak a legirodalmibb, hanem egyúttal a legnémetebb formát is.

Kezünkben volt az eredeti német kiadás húszezredik példánya is. Azóta ezt a számot bizonyára már több más ezer követte, mutatván azt, hogy a németiség felismerte Th. Mann munkájának eszméletető fontosságát. Ma, mikor nemcsak Európa, hanem a mi szűkebb nemzeti életünk minden mozdulatát is természetüknél fogva lapangó vagy mesterségesen burkolt ellentétek irányítják — hiszen sok mindennek, ami már a háború előtt megkezdődött, még ma is csak a legkezdetén vagyunk —, szeretnők már egyszer kezünkbe vehetni a magyarság öneszméltre felkiáltó regényét.

Kerecsényi Dezső.

Új verseskönyvek. (Éltető Lajos: Én egy meg nem kérdett akarát vagyok. — Gyúrói Nagy Lajos: Magyar Zsoltárok. — Ifj. Répás János: Villámások. — Bácsföldi: Az élet strófái. — Thirring Gusztávné: Dalok és Mesék. — Boda Béla és Gonda Ferenc: Igric anthologia. — Tóth Sándor: Vitorlabontás. — Fáth Imre: Boszorkánymese.)

Éltető Lajos Végvári lantjára rezonál. A kiűzött székely dacos gyűlölete ég lelkében, öklét fenyegetően rázza az üldözők s a kegyetlen tria-